

Деякі аспекти поетичної майстерності українського християнського письменника В. І. Гребенюка (Брата Віктора)

У статті схарактеризовано особистість В. І. Гребенюка (Брата Віктора) як поета-митця. Відзначено такі риси його характеру, як цілеспрямованість, наполегливість, працелюбність, ґрунтовність творчих пошуків, вимогливість до літературної праці, скромність. Поетичним творам Брата Віктора, написаним переважно в неокласичному стилі, притаманні високий професіоналізм, вишуканість та добірність рим, багатство лексики, уживання архаїчних слів із незвичним наголосом, стилізація під давню говірку тощо. У своїй поезії, на відміну від прози, В. І. Гребенюк тяжіє до великих форм і зображення давньої минувшини, хоча й не забуває при цьому про майбутню долю України та українського народу. Брат Віктор віродив також стародавню візантійську традицію написання акафістів віршованою формою.

Ключові слова: поетична творчість, лексика, Брат Віктор, В. І. Гребенюк, особливості, автор, художник слова, новатор, професіонал, письменник, патріот.

Постановка наукової проблеми та її значення. Творчість члена Спільки християнських письменників України Віктора Гребенюка дедалі більше привертає увагу професійних дослідників – мовознавців та літературознавців, а також науковців інших спрямувань. Однак такі розвідки поки що фрагментарні, немає жодної роботи, у якій би комплексно та системно досліджувалися його поетична майстерність і вправність, так би мовити, «в повному обсязі».

Аналіз досліджень цієї проблеми. За останні роки аналізу поетичнотворчість Брата Віктора досліджували такі автори (подаємо в хронологічному порядку): доктор філологічних наук, професор, літературознавець СХУ ім. Лесі Українки М. В. Моклиця [11], доктор фізико-математичних наук професор М. І. Кратко [6], професор Н. М. Костусяк [9; 10], кандидат філологічних наук З. О. Пахолок [12], літератор із м. Луцька Л. І. Тоцький [15], голова Волинської організації Національної спільки письменників України П. Й. Коробчук [7]. Але їхній аналіз стосується окремих поетичних творів В. І. Гребенюка, а саме: «Діяння небожителів» (М. В. Моклиця, М. І. Кратко, З. О. Пахолок); акафісту Богородиці Холмській, який став структурно-композиційним елементом «Дінь небожителів» (Л. І. Тоцький); поеми «Європа. Луцьк. 1429-й» (П. Й. Коробчук.). Н. М. Костусяк часто використовує поетичні й прозові твори Брата Віктора як приклад у мовознавчих працях [9; 10].

Так, М. В. Моклиця аналізує містерію-епос «Діяння небожителів» з погляду строфіки, рими й римування, частково стилістики та творчого методу. М. І. Кратко у короткій замітці наводить декілька зауважень, які, на його думку, сприяли б покращенню художньої якості цього твору. Л. І. Тоцький зосереджує увагу на структурно-композиційних особливостях, строфіці, ритміці та римуванні «Акафіста Богородиці Холмській», а також частково «Акафіста Пресвятій Богородиці перед Її образом “Нерушима стіна”» [15]. З. О. Пахолок увела в літературознавчий обіг термін «вікторівська строфа» [12, с. 456] (за аналогією з «онегінською строфою» О. С. Пушкіна), котрою написано «Діяння небожителів». П. Й. Коробчук у післямові до поеми «Європа. Луцьк. 1429-й» «Некоронований король» робить побіжний аналіз усієї творчості Брата Віктора (як поетичної, так і прозової) і трохи детальніше зупиняється на аналізі книги, у якій розміщена його післямова [7, с. 46–47]. Актуальність нашої розвідки полягає насамперед у спробі дати хоча й побіжний, проте узагальнений та панорамний огляд усього дотеперішнього поетичного доробку В. І. Гребенюка (Брата Віктора).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналіз поетичної творчості В. І. Гребенюка, її особливостей, оригінальності, самобутності тощо слід почати, на нашу думку, із характеристики самого митця слова, творця свого особливого поетичного світу (а що такий існує не важко переконатися, прочитавши його поетичні твори), з притаманною тільки йому специфікою, мелодикою й т. ін.

Що Брат Віктор є таки справжнім *майстром* своєї справи, визнав авторитетний поет та есеїст П. Й. Коробчук [7, с.46], хоча сам «наш герой» скромно й щиро вважає себе (не тільки називаючи) хорошим *ремісником* літературного цеху. У зв'язку з цим приходиться на згадку твір О. С. Пушкіна «Моцарт і Сальєрі», у котрому дається порівняння двох геніїв-композиторів, їхньої манери творчої

праці. Так, Брат Віктор, можна сказати, «звірив алгеброю гармонію» [13, с.124], він справжній трудяга, наполегливий орач літературної ниви, подвижник філологічної праці.

Заради того, щоб систематизувати свої богословські знання та розширити релігійно-церковний кругозір при створенні містерії-епосу «Діяння небожителів» (яку, писав понад 18 років згідно з [8]), він у 1998 р. закінчив Волинську духовну семінарію Київського Патріархату і спокійно міг би служити Богові в дияконському чи ієрейському сані, але потяг до літератури таки переміг.

Помітно й те, що творчий доробок, попри поважний вік автора (В. І. Гребенюк народився в 1959 р.), порівняно невеликий – три поетичні та одна прозова книги, що відзначив і П. Й. Коробчук [7, с. 46]. І якщо в прозовій творчості він тяжіє до малих форм (збірки новел «Хрещате» та «Тетрамерон»; більшість «Хрещатого» увійшла в «Тетрамерон»), то в поезії – до великих, навіть величних, якщо мати на увазі містерію-епос «Діяння небожителів». Бо, можна сказати, що остання книга є першою спробою створити розлогий український епос (як, наприклад, «Калевала» є фінським епосом).

Отже, для Брата Віктора головне не кількість, а якість. Адже за освітою він філолог, редактор наукової, технічної та інформаційної літератури, тому й пише свої твори на високому, професійному рівні, не шкодуючи ні часу, ні творчих зусиль. (Навіть читачі-неспеціалісти відчують цю «філологічність» довершених поетичних форм у творчості В. І. Гребенюка). І той факт, що у віршованих 5250 рядках «Діянь небожителів» ми не знайдемо жодної дієслівної рими [8] (а вони вважаються найпростішими), доволі промовистий.

М. В. Моклиця відзначає, що «Діяння...» написані неокласичним віршем (це стосується й інших поетичних творів Брата Віктора. – Л. Т.), «який тепер вийшов з моди й натепер здається архаїчним» [11, с. 76]. Завершуючи свою думку, М. В. Моклиця згадує питомих класиків, на чолі з Нікола Буало (1636–1711). Далі дослідниця зазначає, що автор поставив перед собою високу планку [11, с. 76–77]. Додамо, що тим самим він визначив також і певні жорсткі рамки у своїй поезії, за які жодного разу так і не вийшов. Це потребувало колосальних творчих зусиль. А взяти хоча б вікторівську строфу в 14 рядків [12, с. 456], яка римується за перехресною схемою (три катрени на три рими), крім останніх двох рядків (дистиху), які відповідно римуються між собою, тобто: *абабабабабсс*. Потрібно було знаходити багато слів з однаковим або співзвучним закінченням, які розміщуються в кінці рядків, як, наприклад: *пан / богдихан / обман / кальян / Коран*, а також: *страв / спав / забав / збав / лукав* і далі: *християнином / сином* [5, с. 201]. Причому, якщо його герой, наприклад, мусульманин (у даному випадку мулла Мустафа), то й слова вживаються відповідні (*богдихан, кальян, Коран*). Тому у творчості В. І. Гребенюка надзвичайно багата лексика, що свідчить також і про багатство нашої рідної мови.

Крім того, якщо іноді поет свідомо змінює наголос у слові для збереження певного розміру (ритму) поезії, що знаходить своє графічне відображення (знак наголосу «'»), то це означає тільки, що українська лексика допускає таку архаїчну форму слова, просто остання вийшла з широкого мовного та мовленнєвого вжитку (як, наприклад, слово *знаменó* в рефрені акафіста «Нерушимій стіні» [2]). Тут на користь нашому авторові слугує й те, що українська мова, на відміну, скажімо, від польської, французької чи російської, має плаваючий (змінний) наголос, що розширює творчі можливості вітчизняних поетів. Але знову ж таки не можна не зауважити, що така «професійність», добірність, вишуканість, уживання архаїчної лексики та слів із незвичними наголосами поетичної мови Брата Віктора викликає певну складність під час читання текстів, вимагає певних зусиль від читача, що зауважила й М. В. Моклиця [11, с. 76]. Тут, звичайно, із нею не можна не погодитися.

Ще однією з особливостей літературної творчості брата Віктора є тяжіння в поезії, на відміну від його прози (де йдеться здебільшого про наших сучасників або ж про справи з недавнього минулого), до історії, навіть архаїчної або «дещо стилізованої під ті далекі віки» (П. Й. Коробчук [7, с. 47]). Так, для прикладу, у Слові восьмому «Діянь ...» ідеться аж про часи наших прабатьків Адама і Єви [5, с. 51–64], що, як ми зазначали вище, вимагає й відповідного лексику.

І тут можна згадати ще одну особливість у творчості Віктора Івановича. До своєї справи він, як звичайно, ставиться відповідально та ґрунтовно. Тому його твори дуже щедро «супроводжують» різноманітні посторінкові й часто розгорнуті, надзвичайно солідні, вичерпні, ґрунтовні та цікаві примітки, що мають свою самостійну художню та документальну цінність, хоча й дещо відволікають

увагу під час читання тексту від основного матеріалу. Тут, звісно, також не обійшлося без знайомства зі спеціальною літературою й архівними джерелами та матеріалами.

Хоча в поезії автор і звертається більшою мірою до давньої минувшини, це не перешкоджає йому використовувати й терміни та фразеологізми із сучасного літературного та наукового обігу. Про це згадає у своєму відгуку на «Діяння ...» М. І. Кратко, визначаючи такий підхід як недолік [6]. Ми ж, навпаки, убачаємо в цьому певне новаторство, самобутність та оригінальність Брата Віктора як художника слова. Доречно тут згадати слова відомого німецького філософа, одного з фундаторів неокласичної сучасної філософії (а отже, теж новатора у своїй справі) А. Шопенгауера про те, що геній – сам собі правило й улучає в ту ціль, яку ніхто, крім нього, навіть і не помічає.

Новаторство В. І. Гребенюка виявилось ще в одній справі, а саме у відношенні давньої візантійської традиції написання акафістів ритмічною прозою та віршованою формою (хейретична частина 12-ти ікосів), яких у його доробку два. Більш детальний їх аналіз наведено у своїй статті Л. І. Тоцький. Він зазначив, що вже певною мірою можна говорити про виникнення волинської школи творців поетичних акафістів (Брат Віктор і двоє його послідовників, у доробку котрих три акафісти, написані у візантійській традиції [1; 3; 14]) [15, с. 276].

Ще однією особливістю творчої манери чи методи Віктора Гребенюка, яку слід відзначити, є те, що у своїх поетичних творах (зокрема в «Діяннях ...» та поемі «Європа. Луцьк. 1429-й») він майстерно вмонтовує пророцтва про щасливу долю України-Руси [5, с. 78, 153–167; 7, с. 42–43], що дає підставу «звинуватити» його навіть в україноцентризмі. Цю особливість помітили М. В. Моклиця [11, с. 79] та П. Й. Коробчук [7, с. 47]. Що ж удієш, коли поет щиро вірить у наш народ та нашу державу й цією патріотичною вірою хоче «заразити» й свого читача.

І остання особливість поетичної майстерності В. І. Гребенюка, на яку б ми хотіли тут звернути увагу, – це те, що свої книги, за винятком останньої (поєми «Європа. Луцьк. 1429-й», що вийшла друком у Луцьку в 2014 р. під автонімом), він подає під псевдонімом Брат Віктор, що свідчить про його скромність.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, можемо зробити такі висновки. В особі В. І. Гребенюка (Брата Віктора) українська література отримала талановитого високопрофесійного й майстерного християнського поета, новатора у своїй справі, схильного до епічної поезії, патріота української нації. Щиро переймаючись подальшою долею нашої Вітчизни, він веде нас історичними шляхами, не забуваючи при цьому також і про майбутнє.

Насамкінець хочемо побажати подальших творчих пошуків та знахідок, звершень і вершин нашому сучаснику, талановитому поетові та прозаїку, високопрофесійному художнику слова, християнському письменникові з Луцька В. І. Гребенюку (Брату Вікторові).

Джерела та література

1. Акафіст Пресвятій Богородиці перед житійною іконою новомучеників і сповідників, які в Україні й інших землях у ХХ ст. за Христа та православну віру постраждали / ієром. Арсеній (Качан), Олександра Тоцька. – Луцьк : Волиньенергософт, 2015. – 28 с.
2. Акафіст Пресвятій Богородиці перед її образом «Нерушима стіна» / Брат Віктор. – Луцьк : Ключі ; Волин. обл. друк., 2011. – 36 с.
3. Акафіст хрестові Господньому / прот. Леонтій Тоцький. – Луцьк : Ключі, 2013. – 34 с.
4. Брат Віктор. Акафіст Пресвятій Богородиці у чудотворній Холмській іконі прославленій. – Луцьк : ВМА «Терен», 2005. – 32 с.
5. Брат Віктор. Діяння небожителів: містерія-епос. – Луцьк : Ключі ; Волин. обл. друк., 2011. – 256 с. : іл.
6. Відгук на книгу «Діяння небожителів» Мирослава Кратка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shrivovolyn.com.ua>.
7. Гребенюк В. І. Європа. Луцьк. 1429-й : поема / В. І. Гребенюк ; післям. П. Й. Коробчука. – Луцьк : Ініціал, 2014. – 48 с. : іл.
8. Діяння небожителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/wiki/ Діяння_небожителів](http://uk.wikipedia.org/wiki/Діяння_небожителів).
9. Костусяк Н. М. Статичний локатив у граматичній системі сучасної української літературної мови [Електронний ресурс] / Н. М. Костусяк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» – 2013. – Вип. 39. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/statystychnyj-lokatyv-u-hramatychnij-syst...>

10. Костусьяк Н. М. Функційні особливості графем вірогідної та переповідної модальності / Н. М. Костусьяк // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя – 2013. – Кн. 2 – С. 216–220.
11. Моклиця М. Українська апологетика Данте / М. Моклиця // Слово і час. – 2013. – № 1. – С. 76–80.
12. Пахолок З. О. Гносеологічний і онтологічний статус категорії повторюваності: мовний та мовленнєвий виміри : монографія / З. О. Пахолок. – Луцьк : Вежа-Друк, 2013. – 680 с.
13. Пушкин А. С. Драматургия. Проза / А. С. Пушкин. – М. : Правда, 1981. – 624 с.
14. Подячний акафіст Пресвятії Тройці / О. Л. Тоцька. – Луцьк : Ключі, 2014. – 32 с.
15. Тоцький Л. І. Акафіст Богородиці Холмській брата Віктора як поетичний твір / Л. Тоцький // Волинська ікона: дослідження та реставрація : наук. зб. – Вип. 21 : матеріали XXI Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 16–17 жовт. 2014 р. / упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. – Луцьк, 2014. – С. 275–276.

Тоцький Леонтій. Некоторые аспекты поэтического мастерства украинского христианского писателя В. И. Гребенюка (Брата Виктора). В статтє характеризується личність В. І. Гребенюка (Брата Віктора) як поета-художника. Отзначаються такі черти його характеру, як цілеустремленість, настойчивість, трудолюбие, основательність творчих пошуків, вимогливість к літературному труду, скромність. Поетическим произведениям, написаним Братом Віктором переважно неокласическим стихом, присущи високий професіоналізм, изысканність и изящность рифм, багатство лексики, широке використання архаїческих слів с непривычным ударением, стилізація под древній говор и т. п. В своєї поезії, в отличие от прозы, В. И. Гребенюк тяготеє к большим формам и изображению далекого прошлого, хотя при этом и не забывает напомнить о будущей судьбе Украины и украинского народа. Брат Виктор возродил также древнюю византийскую традицию написания акафистов в стихотворной форме.

Ключевые слова: поэтическое творчество, лексика, Брат Виктор, В. И. Гребенюк, особенность, мастерство, автор, художник слова, новатор, профессионал, писатель, патриот.

Totcky Leontii. Some Aspects of Poetic Creation of Ukrainian Christian Writer V. I. Hrebeniuk (Brother Viktor). In this clause the author characterizes personality of V. I. Hrebeniuk witch of the poet-artist. He has mentioned such traits as: purposefully, persistence, industrious, solidity of creative search, insistence of literary work, modestly. Poetic writing, witch V. I. Hrebeniuk has wrote by mainly the new classical verse, characteristic high professionalism, exquisite and select of rhymes, much of vocabulary, broadly use of archaic words from unusual stress, stylization under ancient speak, etc. In him poetry he inclined to big forms and to delineate for anciently. By this V. I. Hrebeniuk remembers about future lot of Ukraine and of Ukraine people. Brother Viktor regenerated the ancient tradition: to write for akatistos in the poetic form too.

Key words: poetic creation, vocabulary, Brother Viktor, V. I. Hrebeniuk, peculiarity, mastery, author, artist of words, innovator, professional, writer, patriot.

Стаття надійшла до редколегії
10.10.2016 р.

УДК 821.161.2.09"193/196"П.Тичина:82.02

Уляна Федорів

Механізми стилістичної модифікації канону: самоцензурований Тичина

У статті увагу зосереджено на складній та неоднозначній проблемі сучасного літературознавства – дискурсі соцреалізму, актуальність якого не є даниною моді, а нормальним процесом *перепрочитання* канону української літератури, невід’ємною частиною якої була й соцреалістична література. Здебільшого, проаналізовано різновекторність підходів у дослідженні дискурсу про радянське, що уможливує нові літературознавчі інтерпретації. На прикладі творчості Павла Тичини проаналізовано складну та неоднозначну проблему стилістичної модифікації соцреалістичного канону, увагу зосереджено переважно на механізмі самоцензурованого письма, наслідок чого – пародійне звучання текстів.

Ключові слова: літературний канон, соцреалізм, самоцензура, ідеологія, пародія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Соціалістичний реалізм задав культурі та мистецтву готову формулу, як потрібно аналізувати, оцінювати та відображати дійсність. Згідно з постановою Першого з’їзду письменників СРСР, соціалістичний реалізм вимагав від митця «правдивого